

Prethodno priopćenje
UDK 681.81 : 787.6 Andrija Car (091)(497.5)
Primljeno 2012-04-02
Prihvaćeno za tisak 2013-01-15

RADIONICA TAMBURA ANDRIJE CARA I NASLJEDNICI

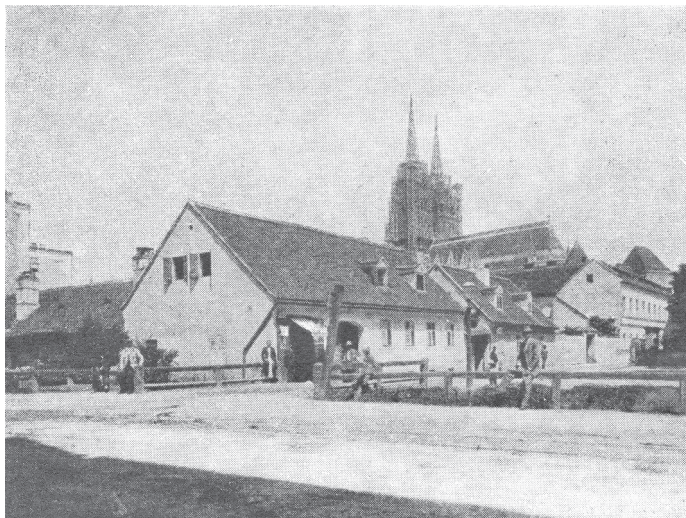
Jadran Jeić, Zagreb

Sažetak

Radionica tambura Andrije Cara iz Bedekovčine osnovana je 1894. u Zagrebu na uglu Vlaške i Ružične (danas Kurelčeve). Proizvodila je i prodavala većinom tambure u vrijeme procvata tamburaške glazbe, ali u njoj se mogao naći širok asortiman različitih instrumenata i popratnog pribora. Više put je mijenjala vlasnike i lokacije. Uspješno je konkurirala onovremenim domaćim proizvođačima glazbala. Uz radionicu su usko povezani i majstori koji su u njoj izučili ili usavršili zanat, poput Gjure Štape i Ivana (Janka) Cara. Svojim dugogodišnjim djelovanjem prestala je početkom 1932. Koliko se zna, do ovoga rada nikad prije nije o njoj pisano.

Ključne riječi: obrt; majstori glazbalari; razvoj tambure u 19. i 20.stoljeću; Zagreb; Hrvatsko zagorje

Dosadašnje istraživanje glazbalarskih radionica i trgovina u starom Zagrebu dovelo me je do još jedne značajne radionice pokrenute 1894., a djelovala je bez prekida do 1930-ih. Riječ je o Radionici tambura Andrije Cara u Vlaškoj ulici 20, u neposrednoj blizini središnjega zagrebačkog trga. Pretpostavljam da je sama radionica s trgovinom bila smještena u prizemlju zgrade na uglu tadašnje Ružične (danas Kurelčeve) ulice i Vlaške. Zgrada koja je bila na tome mjestu srušena je početkom 60-ih godina 20. stoljeća zbog proširenja ceste. U vrijeme otvaranja radionice Jurišićevom (nekoć Puževom) ulicom tekao je potok Medveščak (nekoć Cirkvenik) i postojao je drveni most koji je vodio iz Jurišićeve u Ružičnu ulicu prema Vlaškoj. Potok je natkriven 1898. za vrijeme gradonačelnika Adolfa Mošinskog, nakon što je po tko zna koji put poplavio Petrinjsku. Ružična je krajem 19. soljeća postala poznata po gostionici "K bijeloj ruži" (nalazila se na uglu Vlaške 22 i Ružične 1) u koju su rado zalazili građani Zagreba. Nasuprot tom živopisnom mjestu Andrija Car otvorio je svoju radionicu u svibnju 1894.

Godine 1898. - pogled na Ružičnu (Kurelčevu) iz Jurišičeve, s mostom preko potoka Medveščaka

Na početku, evo nekoliko redaka o vlasnicima radionice i njihovim životnim putovima. Andrija Car (27. 11. 1855. - 8. 8. 1904.) rođen je u Bedekovčini u Hrvatskom zagorju (roditelji Ivan i Marija) u mnogobrojnoj obitelji Car. Kuća obitelji Car nalazila se u Gornjoj Bedekovčini 28 (kasnije 78) i u popisima duša navodi se kao "Car pri cesti". Treba napomenuti da je Andrija, prema mojim saznanjima, jedan od rijetkih školovanih članova obitelji. Pohađao je školu do 1863. Kakvu je naobrazbu stekao nije mi poznato, ali - izgleda da je ubrzo poslan u Zagreb zajedno sa starijim bratom Stjepanom (r. 1853.) koji je bio gradski stražar pri Kraljevskom sudbenom stolu. Prvi dokaz Andrijinog boravka u Zagrebu njegovo je prvo vjenčanje s Anom Hozian (21. 6. 1850. - 15. 1. 1886.). Ana je bila nezakonita kćer Marije Hozian iz malog mjesta Žabnik kraj Sv. Martina na Muri. Andrija Car i Ana Hozian vjenčali su se 18. lipnja 1879. u Župi sv. Marka. Navodi se da je Andrija Car bio pekar po zanimanju. Andrija je bio i svjedokom na vjenčanju brata Stjepana 5. rujna 1880. u Župi sv. Petra. Prvi datum značajan za Andrijinu karijeru jeste pokretanje samostalne sitničarske trgovine početkom ožujka 1882. u Demetrovoj 11. Nažalost, nedugo nakon toga, 15. siječnja 1886., umire mu prva supruga od tuberkuloze pluća. U osmrtnici u "Agramer Zeitungu" Ana Car još uvijek se vodi kao pekareva žena. Andrija Car se tri godine nakon toga, 28. lipnja 1889., u Župi sv. Marka ženi po drugi put za Mariju Lipošćak (20. 9. 1865. - 19. 1. 1935.) iz Trošmarije kraj Ogulina. Nakon vjenčanja, Andrija 15. listopada 1889. otvara sitničarski obrt za "prodaju vina preko ulice na malo" s adresom Potok 30 (danas Tkalčićeva) na osnovi obrtne iskaznice iz 1882. Isti

obrt napustio je već u svibnju 1890. Pretpostavljam da je već oko 1887. krenuo na izučavanje glazbalarškog zanata - kako sâm piše - u Trgovini Tomay i Tkalcčić u Ilici 49 (o poznatoj zagrebačkoj trgovini pisao sam ranije). Nakon izučenog zanata, pretpostavljam i stjecanja potrebne svjedodžbe, Andrija Car otvara u svibnju 1894. samostalnu radionicu za izradu tambura, s adresom u Vlaškoj 20.

TAMBURICE!

Čast mi je ovim p. n. obdinstvu i ljubiteljiem tamburice najljubidnije objaviti, da sam počevši od 1. svibnja 1894 uredio i otvorio najnoviju i samostalnu

radionicu tambura
svake vrste

u Vlaškoj ulici br. 20.

Radnja je vrlo solidna i dobra iz najboljega i najfinijeg materijala; to što se radije čuje, može se moja radionica takmiti i sa prvom, jer sam do sada radio kroz punih sedam godina na obće zadovoljstvo sa ovdješnju tvrdku: „Tomay i Tkalcčić“, a što je najglavnije:

cjene su znatno snižene!

Hisornica	bez stroja	4 for.	sa strojem	7 for.
Kontrašica	„	4	„	7
Braš I.	„	7	„	11
Braš II.	„	7	„	11
Braš III.	„	7	„	11
Bugarija I.	„	6	„	9
Bugarija II.	„	7	„	11

Male berbe 30 for., veće 25 for., a sasvim velike 45 for.

To su vrlo niske cijene te radi toga preporučujem svoju solidnu radionicu p. n. obdinstvu. Naručbe se obavljaju vrlo brzo i točno.

Popravlci se primaju i obavljaju brzo, točno i vrlo jeftino.

Roba se šalje pouzdom ili se novac šalje unapriod, a što se ne sviđa ili nije dobro, prima se natrag i izmjenjuje drugim, ili se eventualno na zahtjev šalje novac natrag.

Na zahtjev se izrađuju tambure i iz obasovine.

Sa štovanjem bilježim se

Andrija Car, graditelj tambura,
Zagreb, Vlaška ulica br. 20.

554

Obzor, 1894. - otvorenje Radionice tambura Andrije Cara

Stanovao je, prema dostupnim mi podacima, sa suprugom Marijom Car na istoj adresi. Andrija, a kasnije i Marija bili su članovi “Zanatlijskog i pomoćničkog društva za naobrazbu i podupiranje bolesnika, nemoćnika, udova i sirotčadi”. Utemeljujući član toga društva bila je i vlasnica konkurentske tvornice tambura Terezija Kovačić. Sudeći po izvještajima toga društva o isplaćenju novčanoj pomoći za bolesničku potporu, Andrija se razbolio već 1902. Nakon dvije godine Andrija Car umire 8. kolovoza 1904. u dobi od nepunih 49 godina. O njegovom značaju u obrtničkim krugovima svjedoči i nekrolog objavljen u “Obzoru” dan kasnije, 9. kolovoza 1904., u kojem piše: “Jučer preminuo je ovdje graditelj tambura g. Andrija Car, član zanatlijskoga i pomoćničkog društva u Zagrebu. Pokojnik bio je poznata ličnost u Zagrebu, kao vrstan obrtnik. Pokoj njegovoj duši...” Andrija je pokopan na Mirogoju dan kasnije gdje su ga ispratili članovi “Zanatlijskog društva”. Nakon Andrije Cara radionicu u Vlaškoj 20 naslijedila je njegova udovica Marija Car. Marija je rođena u Trošmariji kraj Ogulina, u obiteljskoj zadruzi Lipoščaka, 20. rujna 1865. Udala se za Andriju Cara 1889. i nakon njegove smrti kao udovica nastavlja obrt. Marija piše Gradskom poglavar-

stvu zamolbu, koja glasi: "Dana 8 kolovoza t.g. umro je moj suprug Andro Car nakon duge i teške bolesti a pokopan je 10 o.m. na skupnom groblju u Mirogoju. Isti pokojnik posjedovao je obrtnu izkaznicu te slavne oblasti od 27/5. 1894 broj 13.033/I od 894. za tjeranje obrta pravljenja tamburica. Pa pošto mi u smislu obrtnog zakona kao udovici pristaju prava nastaviti gore započeti obrt, to temeljem priležućih priloga ovime prijavljam da ću gore rečen obrt nastaviti i dalje tjerati pod naslovom 'nasljednica Andrije Cara' ". U istoj molbi napominje da će "...posao taj sama raditi a ne po poslovođi Gjuro Štapa...". Gradsko poglavarstvo prihvaća njezinu zamolbu i ona postaje vlasnicom radionice. Čini se da je poslovođa, ili barem uposlenik, ipak ostao Gjuro Štapa. Prvi svibnja 1900. Marija Car otvara sitničarski obrt na Lašćini 232 koji objavljuje već 1. lipnja iste godine. Potom, 1. svibnja 1903. otvara sitničarski obrt na Bijeničkoj cesti 21 koji napušta već 30. studenog 1903. Ubrzo zatim, 10. travnja 1906. otvara sitničarski obrt u Vlaškoj 22 koji napušta 30. svibnja 1906. Nije mi poznat razlog prijavljivanja tako kratkotrajnih sitničarskih obrta. Četiri godine prije 1910. Marija Car traži građevinsku dozvolu za izgradnju dvokatne kuće u Maksimirskoj 14, u kojoj će nakon izgradnje stanovati sa svojim budućim suprugom - spomenutim već Gjurom Štacom. Zanimljivo je da je 26. veljače 1912. Marija otvorila "kavotočarski" obrt u Maksimirskoj 14. Na istom mjestu 1914. traži dozvolu za gostioničarski obrt. U zapisniku Gradskog poglavarstva od 20. veljače 1914. piše: "Pred ovu oblast dolazi nepozvana Marija Car, kav. Na Maksimirskoj cesti kbr 14 pa daje zapisnik, da ona odustaje od nakane, da će se baviti obrtom kavanarskim već želi tjerati obrt gostioničarski..." Isto tako moli "neograničeno točenje pica". Molba je prihvaćena i od 15. ožujka 1914. započinje s gostioničkim obrtom (nažalost, nisam naišao na podatak o nazivu) koji se sastoji od dvije prostorije, veće od 45 m² i manje od 21m². Marija Car vjenčala se mjesec dana prije 19. veljače 1914. u Župi sv. Petra za Gjuru Štapa. Nakon vjenčanja moli promjenu prezimena na koje glasi obrt iz Car u Štapa. Konačno, 29. ožujka 1918. napušta gostioničarski obrt u Maksimirskoj 14, ali - koliko saznajem - nastavlja živjeti na istoj adresi sa suprugom Gjurom. Marija i njezin suprug Gjuro sele 1924. na adresu Sv. Ksaver 15 (Ksaverska cesta 15). Umrle je na istoj adresi u dobi od 70 godina 19. siječnja 1935. i pokopana je dan kasnije na Mirogoju. Njezin drugi suprug Gjuro Štapa (30.4.1873. - 10.8.1946.) rođen je 30. travnja 1873. na brežuljku Kamenjak u Zagrebu (iznad Ribnjaka). U to vrijeme su na tome mjestu bili vinogradi zagrebačkog Kaptola Altarije Kamenjak. Tu su, sudeći po izvorima, bili zaposleni kao vinogradari njegovi roditelji Josip Štapa (r. 1834.) i Katarina Pogačić (r. 1844.). U potrazi za podrijetlom obitelji Štapa saznao sam da sama obitelj dolazi iz Gornje Bedekovčine 45 iz kuće Štapa-Kovačić koja je bila udaljena samo nekoliko kućnih brojeva od obiteljskog doma Andrije Cara. Ipak, ova dva majstora nisu bili u

krvnom srodstvu, a treba imati na umu i činjenicu da je Gjuro rođen u Zagrebu, a Andrija u Bedekovčini. Nema puno podataka o Gjurinom životu. Poznato je da je radio kao kalfa u radionici Andrije Cara i ondje stekao potrebna znanja za otvaranje samostalnog obrta. Zabilježeno je da je kao kalfa izložio jedan prvi brač kao predstavnik radionice tada već pokojnog Andrije Cara u Trgovačko-obrtnom muzeju u Zagrebu 1904. Iste godine, nakon smrti Andrije Cara, njegova udovica Marija Car vjerojatno ostavlja Gjuru Štapa kao poslovođu radionice. Zgrada u Maksimirskoj 14, za koju je Marija zatražila građevinsku dozvolu, 1914. već je bila dovršena tako da je bračni par Štapa u njoj stanovao, a Gjuro Štapa prijavljuje samostalni obrt za izradu glazbala na istoj adresi. Nakon toga već u listopadu 1915. Gjuro odlazi u vojsku, te privremeno odjavljuje obrt. Vraća se iz vojske u listopadu 1917. i ponovno nastavlja obrt u Maksimirskoj. Godine 1924. seli na Ksaversku 15. Gjuro Štapa umire 10. kolovoza 1946. godine (sa zadnjom adresom u Dobranskoj ulici 23 u zagrebačkom Trnju). Nije imao djece.

Nakon kratkih životopisa vlasnika, donosim činjenice i o radionici. Radionica Andrije Cara započinje radom 1. svibnja 1894., s adresom u Vlaškoj 20. Tom prigodom u "Obzoru" Andrija Car objavljuje oglas: "... Čast mi je ovim p.n. občinstvu i ljubiteljem tamburice najuljudnije objaviti, da sam počam od 1. svibnja 1894 uredio i otvorio najnoviju i samostalnu radionicu tambura u Vlaškoj ulici br. 20..." U istom oglasu Andrija Car, nadalje, piše: "Radnja je vrlo solidna i dobra iz najboljega i najfinijeg materijala: te što se radnje tiče, može se moja radionica takmiti i sa prvom, jer sam do sada radio kroz punih sedam godina na obće zadovoljstvo za ovdješnju tvrdu: 'Tomay i Tkalčić', a što je najglavnije: cienne su znatno snižene!". "Prvom" Andrija Car zasigurno smatra "Tvornicu tambura Terezije Kovačić" koja je, prema mom mišljenju, bila jedan od najvećih onovremenih proizvođača glazbala; svakako, uz Prvu sisačku tvornicu tambura Janka Stjepušina. U istom oglasu saznajemo i prve cijene. Radi usporedbe, bisernica "sa strojem" vrijedila je 1894. 7 forinti kod Andrije Cara, a u konkurentskoj Tvornici Terezije Kovačić ista takva bisernica je godinu prije 1893. stajala 10 forinti. Na Badnjak 1897. ista bisernica je kod Andrije Cara imala cijenu 7 forinti, ali valja napomenuti da je u ponudu uveo i najfinije bisernice po cijeni od 9 forinti. Zaključujem da je Andrija Car, vjerojatno da bi privukao kupce, držao nešto jeftinije cijene svojih tambura u usporedbi s već etabliranim onovremenim proizvođačima. Kasnije su se cijene izjednačile, tako da je 1901. uveo najskuplje bisernice od ebanovine sa sedefnim ukrasima (Perlmutter), koje su stajale 28 kruna, a u Tvornici Terezije Kovačić najskuplja bisernica stajala je između 16 i 40 kruna (pretpostavljam, zavisno o kvaliteti). Radionica je u svojoj ponudi imala cijeli tamburaški zbor: *bisernicu, kontrašicu, brač I., brač II., brač III., bugariju I., bugariju II., malo berde i veliko berde*. Osim tambura, kod Andrije Cara mogao se

naći sličan asortiman kao i u drugih onovremenih glazbalara. Tako su u stalnoj ponudi gudačka glazbala, citre, harmonike, triangleri, mandoline, okarine, tamburini, ali i popratni pribor - npr., žice, narodni gajtani, trzalice, kožne navlake za tambure i ostalo. Kao i kod drugih glazbalara radili su se i popravci. Radionica Andrije Cara nudi slanje kataloga i instrumenata poštom, što je uobičajena praksa za ono vrijeme, ali, prvi put vidim da se u prvim oglasima izričito nudi mogućnost zamjene ili potpunog povrata novca u slučaju nezadovoljstva kupca.

Pretpostavljam kako su takve pogodnosti doprinijele stjecanju novih mušterija u početno doba radionice. Osobno, nisam naišao na ijedan instrument iz ove radionice da bih mogao ocijeniti kvalitetu izrade, ali pretpostavljam da se radilo o instrumentima visoke kvalitete poput onovremenih većih proizvođača, kao što su: Janko Stjepušin iz Siska, Maksimilijan Gilg i Šimo Habijanec iz Prelošćice, Terezija Kovačić i već spomenuti Tomay i Tkalčić iz Zagreba. Adresa radionice u adresarima je Vlaška 20 i kasnije Vlaška 22, premda se ponekad spominje i skladište u Ružičnoj 1 (danas Kurelčevoj). O tome kakav je utjecaj imala novootvorena Radionica Andrije Cara svjedoči i izjava 27. veljače 1897., koju uz Andriju potpisuju tri, u svoje vrijeme najpoznatija, graditelja tamburica, Tomay i Tkalčić (Ilica 49), Terezija Kovačić (Ilica 47.) i Janko Stjepušin iz Siska, o tome da neće graditi tamburice po novom Gutschyjevom sustavu dok se taj ne dokaže kao jednakovrijedan uvriježenima. Ovom izjavom Radionica Andrije Cara relativno brzo stavljena je uz bok najpoznatijim onovremenim proizvođačima tambura. Gotovo je sigurno da su se proizvodile isključivo - u ono doba popularne, a danas skoro izumrle - tzv. "farkašice". O broju narudžbi i samoj proizvodnji radionice nema podataka. Pretpostavljam da je uz Andriju Cara upošljavala još kojega zaposlenika. Pouzdano se zna da je već 1904., vjerojatno i ranije, kao kalfa u radionici, glazbala izrađivao već spomenuti Gjuro Štapa. Nakon smrti gazde Andrije Cara 1904., radionicu nastavlja njegova udovica Marija Car.

Iz meni nepoznatog razloga, 10. travnja 1906. radionica seli na susjednu adresu Vlaška 22. O poslovanju u prvom desetljeću dvadesetog stoljeća, nažalost, nema podataka. Sigurno je da 11. rujna 1914., nakon vjenčanja Marije Car i Gjuro Štapa, radionica seli u novoizgrađenu zgradu u Maksimirskoj 14. Od toga trenutka, pa sve do njezinog odjavljivanja, radionicu tambura samostalno vodi Gjuro Štapa, kalfa kod Andrije Cara i vjerojatno poslovođa kod Marije Car. Gjuro Štapa radi u Maksimirskoj 14 sve do 1915. kad odlazi u vojsku, da bi se 1917. vratio i ponovno počeo raditi. 14. veljače 1924. seli radionicu na Ksaversku cestu 15. Prilikom preseljenja iz Maksimirske 14 na novu adresu objavljen je oglas u zagrebačkom Jutarnjem listu u kojemu piše: "Tamburaši. Tambure naručiti možete jeftino vrlo solidno izradjene iz radionice Andrije Car, sada Ksaverska cesta 15 Zagreb. Cjenike šaljem besplatno. Popravci se izrađuju brzo." Pretpostavljam da

Priznato najbolji i najjeftiniji izvor
tambura je samo iz tvornice tambura

ANDRIJA CAR

Ružična ul. 1. Zagreb Vlaška ul. 22.

Prvi i jedini umjetni graditelj svih
vrsti tambura. Ražašiljem iste u sve
krajeve svijeta uz vrlo umjerene
ciene. Veliko skladište raznih **žica,**
trzalica, gusala, gitara, man-
dolina, flauta, okarina, harmo-
nika, i t. d. i t. d.

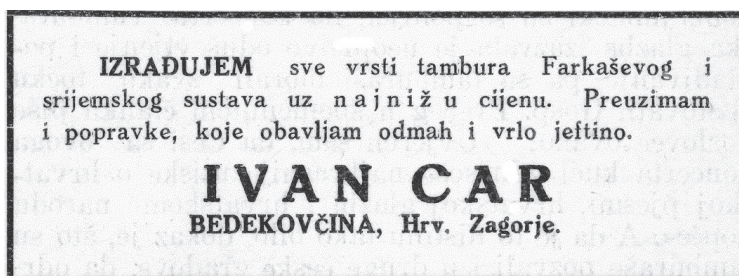
Veliki cjenik sa slikami šaljem na zahtjev badava
i besplatno.

Reklama radionice iz 1908. godine

je Gjuro Štapa objavio oglas kako bi obavijestio svoje dotadašnje kupce o prese-ljenju radionice. Iz navedenog oglasa može se vidjeti da je Gjuro Štapa nastavio prodavati asortiman iz Radionice svoga pokojnog gazde Andrije Cara i nakon njegove smrti. Može se samo pretpostaviti da je na "lageru" ostalo viška gotovih instrumenata, uz nove, koje je izrađivao i popravljao. Ksaverska cesta 15 ujedno je i posljednja adresa radionice koja je postojala sve do 1. srpnja 1932. - kad je Gjuro Štapa konačno odjavljuje kod Obrtne oblasti ovim riječima: "Podpisani prijavljam Slavnoj Obrtnoj Oblasti u Zagrebu da moj obrt za izradu i prodaju tambura od 1. srpnja 1932 obustavljam i napuštam...". U potpisu stoji: "...Gjuro Štapa, radionica tambura, Ksaverska cesta kbr. 15...". Tako je privedena kraju bogata povijest Radionice Andrije Cara i njezinih nasljednika koja je neprekidno djelovala od 1894. do 1932.

Zanimljivo je, ipak, da se na rad ove dosad neistražene radionice, na neki način, nadovezuje djelovanje graditelja tambura Ivana (Janka) Cara (23.2.1883. - 6.11.1957.) iz Bedekovčine. Ivan (Janko) Car rođen je u Sovinjaku 30 na brežuljci-ma iznad Bedekovčine kao izvanbračni sin Ane (Jane) Car (r.1859.). Pokušavajući naći moguću rodbinsku vezu između majstora Andrije Cara i dvadeset i osam godina mlađeg Ivana Cara, zaključio sam da nisu u bližem srodstvu. Andrija dolazi iz kuće "Car pri cesti", a Ivan iz Sovinjaka 30. Jedina vidljiva veza između ta dva majstora jest preko sestara Kate i Julike Pavetić iz Židovinjaka. Kata Pavetić

(r.1840.) udala se u kuću “Car pri cesti” u Gornjoj Bedekovčini 28 za Blaža Cara Tomaševog (r.1841.), prvog rođaka majstora Andrije Cara, a njezina sestra Julika Pavetić (r. 1845.) udala se u kuću Car u Sovinjaku 30 za Blaža Cara Martinovog (r.1845.), koji je prvi rođak Ane Car, majke majstora Ivana Cara. Izravnog krvnog srodstva prema tome nema, ali, zasigurno, dvije su se obitelji poznavale. Ivan Car djetinjstvo je proveo u Sovinjaku gdje je izučio zanat postolara. Već je kao trinaestogodišnji dječak naučio svirati tamburu. Izradio je i svoju prvu bisernicu. Poznato je da je oko 1900. Ivan Car već imao tamburaški sastav u Sovinjaku koji je svirao po svadbama, a kako piše njegov unuk Franjo Car “...za bistričkih proštenja zabavlja romare u Mariji Bistrici. Bisernice sviraju Carekovi i Skozriti, prvi i drugi brać Gregurići, bugariju Severi, a na bajsu su Videki.” Po svem sudeći, odlazi na zanat, otprilike blizu 1900., u Radionicu Andrije Cara u Zagreb. Kasnije, nakon izučavanja zanata, Ivan Car izrađuje tambure za istu radionicu. Vjerujem da je morao poznavati i Mariju Car, udovicu Andrije Cara, i njezinog drugog supruga majstora Gjuru Štapu koji je posljednji vlasnik radionice, a podrijetlom je iz Bedekovčine. Nakon smrti Andrije Cara 1904., pretpostavljam da je izrađivao i za Gjuru Štapu i njegovu buduću suprugu Mariju. Naišao sam na podatak da je Ivan Car izrađivao tambure i za Trgovinu Tomay i Tkalčić iz Ilice 49 od 1919. do 1928., u posljednjem razdoblju njezina postojanja, dok su vlasnici bili Vilma Gregurović i majstor Ljudevit Lončar (o kojima sam već pisao).

Ivan Car, Hrvatska tamburica, 1936.

Ivan (Janko) Car ženi se 21. listopada 1907. u Donjoj Stubici za Agatu (Jagu) da Broi (r.1889.) iz Oroslavja. Jaga da Broi rođena je u obitelji Amadea da Broi i Tereze rođene Majević. Članovi bitelji da Broi došli su iz sjeverne Italije kao putujući ciglari u Hrvatsko zagorje i naselili se u Oroslavju. Ivan Car od, otprilike, 1928. samostalno gradi tambure u svojoj radionici u Bedekovčini. Drugi veljače 1928. osnovano je Prosvjetno društvo “Magdalenic” izraslo iz KUD-a “Magdalenic” iz Bedekovčine. Prosvjetno društvo brojilo je nekoliko sekcija uključujući i tamburašku sekciju kojoj je vođa i dirigent bio Ivan (Janko) Car. Uz vođenje, svirao je i bisernicu dok su ostali članovi bili: njegov najstariji sin

Alojz Car svira kontrašicu, Juraj Buzjak svira prvi brač, njegov brat Josip Buzjak svira drugi brač, Maks Komar svira treći brač, Ljudevit Buzjak svira čelović, Zlata Car, kćer Ivanova, svira prvu bugariju, susjed Ćiril Jurec svira drugu bugariju, a Anđela Car svira bas. U početku su vježbali u radionici Ivana Cara, a kasnije, nakon 1932., sele u prostoriju birtije Buzjakovih u središte Bedekovčine. Već 1934. tamburaški sastav ima prvi zapaženiji nastup na Radiju Zagreb u večernjem glazbenom programu. Nastup im je godinu prije ugovorio velikan tamburaške glazbe Vjekoslav Mutak, dirigent tamburaškog društva "Ivan Zajc" iz Zagreba koji je rođen u Velikom Komoru kraj Mača. Bogata suradnja s Mutakom nastavila se i dalje, a tamburaški sastav iz Bedekovčine imao je još puno zapaženih nastupa diljem domovine. Majstor Ivan Car i supruga Agata krajem 20-ih godina prošlog stoljeća sele iz Sovinjaka u Gornju Bedekovčinu 51 gdje grade obiteljsku kuću. Važno je napomenuti da je tradiciju izrađivanja glazbala nakon smrti Ivana

Prvi tamburaški orkestar 1928.

S lijeva na desno:

*Josip Buzjak - brač I, Juraj Buzjak - brač II, Izidor Gregurić, predsjednik Društva, Alojz Car - bisernica II
Ivan Car - bisernica I, voditelj orkestra*

Stoje:

Maks Komar - brač III, Ljudevit Buzjak - čelović, Anđela Car - bas, I, Ćiril Jurec - bugarija II, Zlata Car - bugarija

Tamburaški orkestar KUD-a Bedekovčina

(Janka) Cara 1957. nastavio njegov sin Ivan Car (14.5.1923. - 1.8.1998.). Kasnije je Ivana Cara mlađeg naslijedio zet Zdravko (Dado) Kokolek (rođen 15.3.1956.) koji je od njega naučio zanat, naslijedio alate i danas povremeno izrađuje glazbala u Bedekovčini. Na kraju duge i zanimljive priče o Radionici Andrije Cara i njezinim vlasnicima, s kojom je neraskidivo vezan život i kulturno djelovanje majstora Ivana (Janka) Cara i njegovih nasljednika, priveo bih kraju priču o vrijednim zagorskim majstorima glazbalarima upravo bezvremenskim riječima Franje Cara (Ivanovog unuka): "...U Zagorju su vjetrovi puhali oduvijek. Tresli su snijeg s grana, otkidali lišće nohe u goricama, igrali se u bukovim šumama. I svaki put, nastajao je zvuk. Ton. Glazba."

LITERATURA

- Bezić, Nada. 2001. "Tamburica – hrvatski izvozni proizvod na prijelazu 19. u 20. stoljeće". *Narodna umjetnost* 2: 97-115
- Car, Andrija. 1894. "Tamburice!" *Obzor* 35/106: 4
- Car, Franjo. 2005. "Tambure iz povijesti" *75 godina KUD-a Bedekovčina. 1928-2003. Bedekovčina: Kulturno umjetničko društvo Bedekovčina*
- Car, Ivan. 1936. "Izrađujem!" *Hrvatska tamburica* I/1: 5
- Dundović, Josip 1909. *Adresar sveobći stanbeni obavjestnik svih oblasti, ureda, društava, zavoda, tvorničara, trgovaca, obrtnika, kućevlastnika i inih stanovnika slobodnog i kralj. Glavnog grada Zagreb*. Zagreb: Knjigotiskara Vilima Eisenstädtera
- Eisenstädter, Vilim. 1911. *Adresar slob. i kr. Glavnoga grada Zagreba*. Zagreb: Tisak Nakladne tiskare Vilima Eisenstädtera
- Farkaš pl., Milutin. 1898. *Kratka teoretička-praktička uputa u tamburanje po kajdah*. Zagreb: vlastita naklada, Dionička tiskara
- Farkaš pl., Milutin. 1898. *Kratka teoretička-praktička uputa u tamburanje po kajdah*. Zagreb: vlastita naklada, Dionička tiskara
- Farkaš pl., Milutin. 1901. *Kratka teoretička-praktička uputa u tamburanje po kajdah*. Zagreb: vlastita naklada, C.Albrecht (Jos. Wittasek)
- Farkaš pl., Milutin. 1903. *Kratka teoretička-praktička uputa u tamburanje po kajdah*. Zagreb: vlastita naklada, Dionička tiskara
- Farkaš pl., Milutin. 1911. *Kratka teoretička-praktička uputa u tamburanje po kajdah*. Zagreb: vlastita naklada, J. Stjepušin, Sisak
- Gutschy, Alfons. 1898. *Kako su si pregradjene tambure put u javnost prodrle?* Zagreb: vlastita naklada
- Dočkal, Kamilo. 1940. "Naše violine i njihovi graditelji" *Sv. Cecilija* 3: 40-45
- Jeić, Jadran. 2010. "Tvornica tamburica i ostalih glazbala Terezija Kovačić" *Hrvatska revija. obnovljeni tečaj 10/1*: 116-121
- Jeić, Jadran. 2010. "Trgovina glazbalima Tomay i Tkalčić" *Hrvatska revija. obnovljeni tečaj 10/4*: 140-147
- Kolar W., Walter. 1973. *A history of the tambura*. The tambura in Europe- it's early development. Pittsburgh: Duquesne University Tamburitans Institute of Folk Arts

- Kolar W., Walter. 1975. *A history of the tambura*. The tambura in America. Pittsburgh: Duquesne University Tamburitzans Institute of Folk Arts
- Kuhač Š., Franjo. "Biografski i muzikografski (bibliografski slovník)", XCII-2 108 Arhiv HAZU
- Lakatoš, Josip (Joso). 1924. *Industrija Hrvatske i Slavonije*. Zagreb: Naklada "Jugoslavenskog lloyda"
- Milčec, Zvonimir 1993. *Zagrebački gradonačelnici*. Gradonačelnički lanac Zagreb: Alfa
- Njikoš, Julije 2011. *Povijest tambure i tamburaške glazbe*. Osijek: "Šokačka grana", STD "Pajo Kolarić", Hrvatski tamburaški savez u Osijeku, Grafika
- Szabo, Gjuro 1941. *Stari Zagreb*. Zagreb: Izdanje Knjižare Vasić i Horvat
- Anonim. 1957/8. "Smrt graditelja tambura" *Tamburaška glazba* II/4: 45
- Anonim. 1902. *Hartmanov sveobći popis stanova s podpunim adresarom oblasti, ureda, obrtnika i trgovaca kralj. Slobodnoga i glavnoga grada Zagreba*. Zagreb: Tisak i naklada knjižare Lav. Hartmana (Kugli i Dutsch)
- Anonim. 1903. *Godišnje izvješće Zanatlijskog i pomoćničkog društva za naobrazbu i podupiranje bolesnika, nemoćnika, udova i siročadi u Zagrebu o stanju društva koncem godine 1902*. Zagreb: Tiskara F. Bogović
- Anonim. 1904. *Godišnje izvješće Zanatlijskog i pomoćničkog društva za naobrazbu i podupiranje bolesnika, nemoćnika, udova i siročadi u Zagrebu o stanju društva koncem godine 1903*. Zagreb: Tiskara F. Bogović
- Anonim. 1904. *Katalog obrtno-industrijskih izložaba Trgovačko-obrtnog muzeja u Zagrebu*. Zagreb
- Anonim. 1905. *Godišnje izvješće Zanatlijskog i pomoćničkog društva za naobrazbu i podupiranje bolesnika, nemoćnika, udova i siročadi u Zagrebu o stanju društva koncem godine 1904*. Zagreb: Tiskara S. Topolšćak i dr.
- Anonim. 1935. "Umrli u Zagrebu, Marija Štapa" *Obzor* LXXVI/16: 4
- Anonim. 1946. "Đuro Štapa" *Narodni list* II/371: 5
- Knjiga mrtvaca opće skupno groblje grada Zagreba na Mirogoju, HR-DAZG-24 GPZ sign. 42
- Zavičajnici grada Zagreba br. 19005, 1703/31 DAZG
- Gradsko poglavarstvo, Obrtna kazala 85-87, HR-DAZG-4
- Gradsko poglavarstvo, Obrtni upisnik E 1886-1913, Obrtni odsjek obrt 18, HR-DAZG-4
- Gradsko poglavarstvo, Obrtni upisnik D 1897-1904, Obrtni odsjek obrt 14, HR-DAZG-4
- Gradsko poglavarstvo, Obrtni upisnik B 1904-1919, Obrtni odsjek obrt 11, HR-DAZG-4
- Gradsko poglavarstvo, Obrtna izkaznica br. 4222/1882 DAZG
- Gradsko poglavarstvo, Obrtna zkaznica br. 26718/IV/1889 DAZG
- Gradsko poglavarstvo, Obrtna izkaznica br. 13033/I/1894 DAZG
- Gradsko poglavarstvo, Molba br. 44085, 14.8.1904. DAZG
- Gradsko poglavarstvo, Zapisnik br. 45855/I-B/1913. DAZG
- Gradsko poglavarstvo, Prijava br. 46125/I-B/1913. DAZG
- Gradsko poglavarstvo, Obrtna iskaznica br. 46.125/1913 DAZG
- Gradsko poglavarstvo, Zapisnik br. 58250/III/1915 DAZG
- Gradsko poglavarstvo, Zapisnik br 50712/III/1917 DAZG
- Gradsko poglavarstvo, Zapisnik br. 11099/III/1924 DAZG
- Gradsko poglavarstvo, Prijava br. 092485/III/1932 DAZG
- Gradsko poglavarstvo, Položajni nacrt i iskaz, grunt. Uložak br. 168,292 DAZG
- Gradsko poglavarstvo, Stambena dozvola br. 43228/IA/1911 DAZG
- Matične knjige vjenčanih Župa Sv. Marko Zagreb 1875-1889 DAZG
- Matične knjige rođenih Župa Sv. Ivan Zagreb DAZG
- Matične knjige Status animarum Župe Otok na Dobri M-2967 HDA

Matične knjige Status animarum Sv. Barbara Bedekovčina M-1982,1983 HDA
Matične knjige rođenih Sv. Barbara Bedekovčina CD/DVD-258 HDA
Matične knjige umrli Župa Sv. Marko Zagreb M-339 HDA
Matične knjige vjenčanih Župa Sv. Petra Zagreb M-789 HDA
Matične knjige rođenih Župe Otok na Dobri M-2965 HDA
Matične knjige vjenčanih Donja Stubica M-840 HDA
Matične knjige rođenih Pomorje M-254 HDA

*THE TAMBURA MANUFACTURING WORKSHOP OF ANDRIJA CAR AND
HIS SUCCESSORS*

By Jadran Jelić, Zagreb

SUMMARY

The tambura manufacture workshop of Andrija Car from Bedekovčina was founded in 1894 in Zagreb, situated at the corner of Vlaška Street and Ružična Street (the present Kurelčeva Street). In the period when tambura-based music was at its peak of popularity mostly tamburas were produced in the shop, but there was also a wide assortment of various instruments and accessories available there. On several occasions the shop changed owners and location. It was successful in competing with contemporary domestic musical instrument makers. There was a close bond between the workshop and the masters that had learned the trade there or had improved their qualification, such as Gjuro Štapa and Ivan (Janko) Car. Many years of activity came to an end at the beginning of 1932 when the shop was closed down. There is no evidence that there has ever been anything written about the matter preceding this paper.

Key words: craft; highly skilled musical instrument makers, the tambura development in the 19th and 20th centuries; Zagreb; Hrvatsko zagorje